

Зарічна Н. З.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-362-3-24>

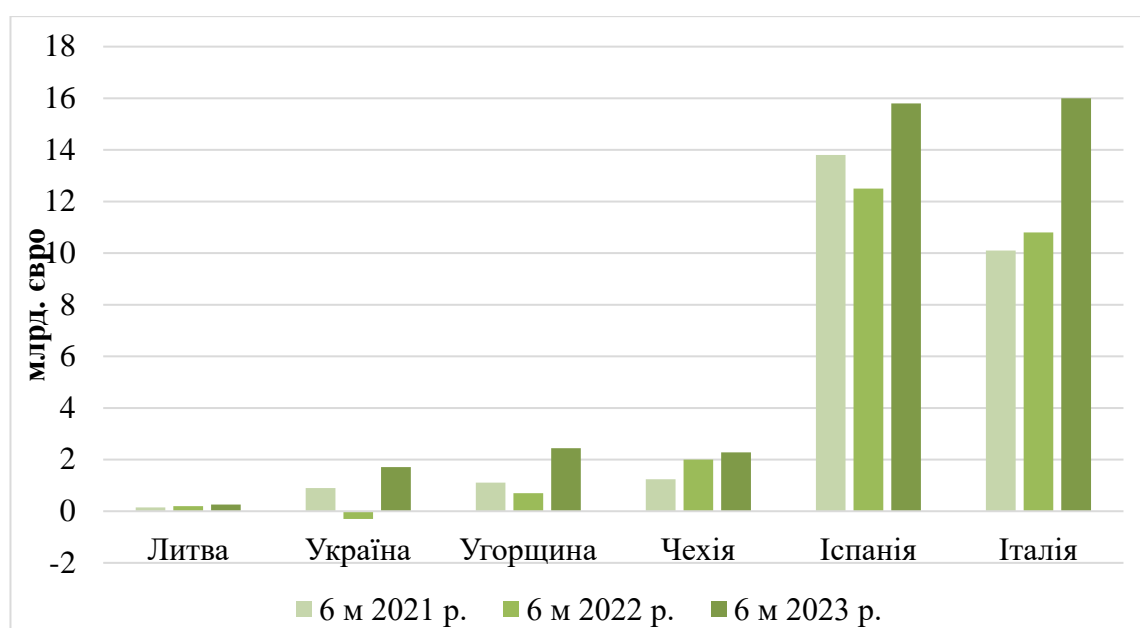
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКІВ БАНКІВ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах нестабільного фінансово-економічного середовища в Україні, спричиненого повномасштабним вторгненням країною-агресором, вітчизняна банківська система зазнала великих потрясінь та пройшла безліч випробувань. Проте, як демонструють фінансові показники діяльності банків України, фінансові установи адаптувалися до роботи в умовах невизначеності та за звітний період отримали високі прибутки. Як зазначають аналітики НБУ, «надприбутковість» банків – запорука стабільності банківської системи в умовах безпрецедентної турбулентності, а отримані фінансові ресурси залишатимуться в системі і надалі працюватимуть в економіці. Чим більші прибутки отримують банки, тим більше вони сплатять до бюджету, тому висока прибутковість банків корисна для країни в умовах війни.

Влітку 2023 року представники органів державної влади та аналітики НБУ розпочали обговорення ситуації щодо «надприбутків» банків, які фінансові посередники заробили не внаслідок своєї ефективної роботи, а через ринкові умови, які склалися під дією введення воєнного стану в Україні, та особливості монетарної політики. Робоча група розглядала два підходи: I – оподаткування всіх чистих процентних доходів, отриманих за рік, з якого почне діяти норма за відносно невеликою чи середньою ставкою; II – оподаткування різниці між чистими процентними доходами у звітному році та середнім значенням за останні три-чотири роки [1]. Результатом роботи профільного комітету став закон № 3474-IX щодо особливостей оподаткування банків. Документ вносить зміни у Податковий кодекс, згідного якого оподаткування надприбутків банків за результатами

2023 року буде здійснено за ставкою 50%; починаючи з 2024 року базова ставка податку на прибуток становитиме 25%.

Запровадження податку на «надприбуток» не є поширеною практикою у розвинених країнах, такий механізм оподаткування застосовують тимчасово, зокрема в тих секторах економіки, які внаслідок особливих обставин в економіці отримали так званий «ситуативний» прибуток. Починаючи з 2022 року провідні європейські країни, такі як Італія, Іспанія, Литва, Чехія та Угорщина впровадили дану методику в систему оподаткування прибутків банків своїх країн, зосередившись на обкладанні податком саме чистих процентних доходів (рис. 1).

Рис. 1. Обсяги чистих прибутків банків окремих країн

Джерело: [2, с. 35]

Метою впровадження такого податку був перерозподіл фінансових ресурсів у пріоритетні напрями економіки, зокрема підсилення стійкості фінансового сектора, зміцнення обороноздатності, надання фінансової підтримки іншим учасникам фінансово-кредитних відносин, в Україні – фінансування воєнних витрат. Проте, вже у 2023 році провідні банківські асоціації Іспанії подали судові позови щодо неконституційності та дискримінаційності такого податку, а у Великій Британії, Німеччині, Франції влада взагалі від нього відмовилася.

Незважаючи на воєнні дії та фінансову нестабільність в країні, залежність України від фінансової підтримки фінансово-кредитних

організації і країн-партнерів, чистий прибуток українських банків зріс: за десять місяців 2023 року він був у рази вищим порівняно з аналогічним періодом 2022 року та на 110% вищим порівняно з 2021 роком. Основними факторами, що вплинули на його величину (як і в ряді європейських країн) є високі процентні ставки та зростання обсягів активів. Згідно змін у Податковому кодексі, прибуток банків за 2023 фінансовий рік буде обкладений податком у розмірі 50 %, що дає змогу уряду держави сформувати ще одне джерело для наповнення державного бюджету (за попередніми розрахунками додаткові надходження до бюджету становитимуть близько 0,3 % ВВП). Разом із одноразовим податком на “надприбутки” надалі підвищено регулярну ставку податку на прибуток банків – з 18 % до 25 %.

Підсумовуючи усе вище викладене можна відзначити наступне: додатковий одноразовий податок є винятковим кроком і не повинен вплинути на фінансову стійкість банківської системи, після його сплати банки все ще матимуть достатньо запасу міцності та надійності, щоб виконувати взяті на себе зобов'язання та вимоги НБУ щодо розміру капіталу, проте це може призвести до зростання процентної ставки за всіма кредитами на 5%, а це означає зниження рівня життя українських громадян за рахунок подорожчання кредитування та зростання кількості та розміру комісій; безстрокове підвищення ставки до 25% може мати довгострокові негативні наслідки, адже податкове навантаження на банки буде значно вищим порівняно з іншими секторами економіки України.

Література:

1. Вінокуров Я. Надподатки на надприбутки: чому держава оподатковує банки «заднім числом» і що це змінить? Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/11/22/706863/> (дата звернення: 22.01.2024).

2. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2023. Національний банк України. URL: file:///C:/Users/admin/Desktop/FSR_2023H2%20%20%20%2036.pdf (дата звернення 22.01.2024).